

Berättelser om arbete, arbetare och arbetarrörelse

Emma Hilborn & Johan Lundin (red)

© Författarna och Centrum för Arbetarhistoria 2017

Skrifter från Centrum för Arbetarhistoria 8

Tidigare utgivningar i serien Skrifter från Centrum för Arbetarhistoria:

1. Victor Lundberg (red), *Arbetarhistoria i brytningstid – Landskrona i maj 2005*, Landskrona 2007
2. Emma Hilborn, *De föråddade kämparna. Gemenskap och identitetskapande inom den ungsocialistiska rörelsen i Skåne 1903–1917*, Landskrona 2008
3. Magnus Olofsson (red), *Arbetarhistoria idag. Rapport från arbetarhistorikermötet i Landskrona i maj 2007*, Landskrona 2009
4. Magnus Olofsson (red), *Konflikt och samförstånd. Texter från arbetarhistorikermötet i Landskrona i maj 2009*, Landskrona 2011
5. Lars Berggren & Hans Wallengren (red), *Ung i Skromberga och Ekeby under förra seklet. Berättelser om uppväxt och ungdomstid på 1930–60-talen*, Landskrona 2011
6. Lars Hansson (red), *Fokus på arbetarhistoria. Texter från arbetarhistorikermötet i Landskrona i maj 2011*, Landskrona 2013
7. Pål Brunnström & Johan A. Lundin (red), *Förenen eder! Internationella perspektiv på arbetarhistoria*, Landskrona 2015

Grafisk form: Fredrik & Josefin Björk/ BIG BAD BOOKS

Omslag och omslagsbild: Fredrik Björk

Tryck: Holmbergs, Malmö 2017

ISBN: 978-91-979661-4-6

Beställningsadress:

Centrum för Arbetarhistoria

Slottet

261 31 Landskrona

Internetbeställning:

www.arbetarhistoria.org

Innehåll

Berättelser om arbete, arbetare och arbetarrörelse <i>Emma Hilborn och Johan A. Lundin</i>	5
Arbetarlitteratur och arbetarhistoria <i>Magnus Nilsson</i>	9
Barnets berättelse som politisk strategi i 1930-talets svenska arbetarlitteratur <i>Sandra Mischliwietz</i>	29
Om Baggböleri och att skriva från historia mellan idé och intuition <i>Freke Rähä</i>	47
Stöd de strejkande gruvarbetarna! – Att berätta om och att minnas gruvarbetarstrejken i Malmfälten 1969–70 <i>Robert Nilsson Mohammadi</i>	53
Folkrörelse på arbetsplatsen <i>Frances Tuuloskorpi</i>	73
Livsberättelser ur ett Malmö i förändring <i>Ljuba Fredenman</i>	76
Industriarbete i omorganisation – Rapport från en forskningscirkel vid Tarkett Sommer AB golvindustri i Ronneby 2002 <i>Staffan Stranne</i>	87
De internationella brigaderna – En personhistorisk skildring om arbetarsolidaritet och proletär internationalism i det spanska inbördeskriget (1936–1939) <i>Mikael Duthu</i>	104

Tryggheten eller rösträtten? – Om några arbetargrupper som stod vid sidan av den politiska storstrejken 1902 <i>Börje Harnesk</i>	127
SAP:s berättelse om kapitalismen och utopin 1889–1920 <i>Ingrid Millbourn</i>	146
Svensk vänsterreformism i finansialiseringens epok – Postkeynesianismen som negativ utopi <i>Fredrik Holmqvist</i>	167
”Det rättvisaste är utan tvekan, att personalen i samtliga fabriker ha lika stora förtjänstmöjligheter” – Moralisk ekonomi i relationen mellan arbetare och kapitalägare <i>Pål Brunnström</i>	182
Historiografiska berättelser om kvinnohistoria och arbetarhistoria <i>Daniel Nyström</i>	192
Socialist och kvinna i riksdagsdebatten – Retoriska strategier och litterära grepp hos Agda Östlund 1922–1940 <i>Magnus Gustafson</i>	207
Non-institutionalizable and therefore nonexistent – The discursive construction of female violence affirming extremism in Sweden <i>Matilda Renkvist Quisbert</i>	215

Berättelser om arbete, arbetare och arbetarrörelse

Emma Hilborn & Johan A. Lundin

Arbetarrörelsens historia är berättelser om människor som slutit sig samman för att vinna politisk demokrati, ekonomisk rättvisa och människovärde. Det är berättelser om hur män och kvinnor organiserat sig och solidariserat sig med andra, såväl lokalt, nationellt som internationellt. Allt detta återspeglas i föreliggande volym, vars artikelförfattare skriver arbetarhistoria med olika perspektiv.

Boken ges ut av Centrum för Arbetarhistoria (CfA). Detta är en centrumbildning bestående av Lunds universitet genom Historiska institutionen, Arbetarrörelsens arkiv i Landskrona samt den ideella föreningen CfA. Målsättningen med CfA är att skapa en institution för forskning, arkiv- och utställningsverksamhet med syfte att samla, sprida och utveckla kunskapen om arbetets och arbetares historia i vid bemärkelse. Som ett led i detta höll CfA sin första nationella forskningskonferens i arbetarhistoria våren 2005. Här bestämdes att konferensen skulle återkomma vartannat år samt att bidragen vid konferenserna skulle publiceras i antologier. Den första volymen, med bidrag från 2005 års konferens, kom ut 2007 i samband med den andra arbetarhistoriska konferensen. Sedan har ytterligare fyra volymer sett dagens ljus. Föreliggande volym *Berättelser om arbete, arbetare och arbetarrörelse* är således den sjätte.

Boken inleds med Magnus Nilssons artikel ”Arbetarlitteratur och arbetarhistoria” som bygger på den föreläsning med vilken han öppnade 2015 års konferens. Nilsson understryker att arbetarlitteraturen är en uppsättning historiska praktiker som utgör en viktig del av arbetarklassens historia. Snarare än att vittna om historiska skeenden bidrar den till att historia skapas. Han argumenterar för att arbetarförfattarna inte beskriver arbetarklassen – de undersöker vad den skulle kunna vara.

I ”Barnets berättelse som politisk strategi i 1930-talets svenska arbetarlitteratur” analyserar Sandra Mischliwicz verk av Harry Martinson, Moa Martinson, Ivar Lo-Johansson och Eyvind Johnson. Samtliga författare använde barnets perspektiv för att skildra samhällsorättvisor och arbetarnas vardag. Den romantiska föreställningen om barnet som en bättre slags människa hade gett det en särskild ställning som oförstörd betraktare av samhället, vilket arbetarförfattarna använde för att ge sina berättelser större legitimitet. Eftersom barnet skulle kunna sägas befinna sig i samma slags marginaliserade position som arbetarna, kunde det samtidigt representera hela arbetarklassen.

Därefter följer Freke Rähäs artikel ”Om Baggböleri och att skriva från historia mellan idé och intuition”. Detta är en personlig skildring som på ett målande sätt varvar egna livserfarenheter med reflektioner över historia och historieskrivning. Vi får följa författarens tanketrådar om hur hans diktverk *Baggböleri* är inflätad i en arbetarhistorisk litteraturhistoria. Rähäs bok tar sin utgångspunkt i Lossmen-Ekträsk konflikten som var Sveriges längsta lockout.

På motsvarande sätt bildar gruvstrejken vid det statliga bolaget LKAB:s gruvor i Kiruna, Svappavaara och Malmberget utgångspunkt för den efterföljande texten. I artikeln ”Stöd de strejkande gruvarbetarna! – Att berätta om och att minnas gruvarbetarstrejken i Malmfälten 1969–70” diskuterar Robert Nilsson Mohammadi hur gruvarbetarna, strejken samt deltagarnas egna röster framställts under perioden 1968–1999. Han visar därmed hur solidaritetsrörelsens framställningar av gruvarbetarstrejken bidragit till både till minne och glömska kring händelserna. Därmed har strejken också gjorts till ett ting i det förflutna som inte självklart leder till samtal kring sambanden mellan kollektiva aktioner och social förändring idag.

I artikeln ”Folkrörelse på arbetsplatsen” presenterar Frances Tuuloskorpi antologiserien med samma namn. I en rad böcker har berättelser av skribenter med erfarenheter från olika arbetsplatser samlats. Enligt Tuuloskorpi är den gemensamma nämnaren att de alla haft något att berätta om att använda och utveckla kollektiv styrka tillsammans med arbetskamrater.

Ljuba Fredenmans artikel ”Livsberättelser ur ett Malmö i förändring” är en personlig betraktelse kring författarens väg från yrkeschaufför till examinerad vid Malmö högskola. Som ett resultat av den förändrade inriktningen väcktes också ett intresse för muntlig historia och för de stora förändringar som staden Malmö genomgått. Intresset har sedan dess resulterat i två intervjuböcker där äldre malmöiter berättar om sina liv.

I artikeln ”Industriarbete i omorganisation – Rapport från en forskningscirkel vid Tarkett Sommer AB golvindustri i Ronneby 2002” rapporterar Staffan

Stranne från en forskningscirkel vid Tarkett Sommer AB golvindustrin i Ronneby. Utifrån diskussionerna undersöks på vilket sätt den så kallade tredje industriella revolutionen med internationaliserat ägande, teknikutveckling och organisatorisk förändring, påverkat arbetet. Stranne menar sammanfattningsvis att förändringarna bär på en möjlig utveckling mot förbättrade arbetsvillkor för de anställda.

I ”De internationella brigaderna – En personhistorisk skildring om arbetarsolidaritet och proletär internationalism i det spanska inbördeskriget (1936–1939)” lever sig Mikael Duthu in i de spanienfrivilligas situation när de stred för den spanska republiken i slutet av 1930-talet. Genom berättelser om enskilda personer hämtade från forskning och biografier om inbördeskriget, vill Duthu speciellt framhålla grupper som ofta får en undanskymd plats i historieskrivningen. Frivilliga från exempelvis mellanöstern eller Marocko kunde dessutom mötas med misstänksamhet och ogillande också bland sina egna stridskamrater.

Perspektiv på den svenska arbetarrörelsens berättelse om storstrejken 1902 ges i Börje Harnesks empiriska studie ”Tryggheten eller rösträtten? – Om några arbetargrupper som stod vid sidan av den politiska storstrejken 1902”. Harnesk visar att vissa orters dåliga uppslutning kring strejken för rösträtt 1902 inte kan förklaras med det socialdemokratiska partiets eller fackförbundens svaga ställning. Tvärtom kunde man ha många organiserade arbetare. Genom att bland annat undersöka mötesprotokoll från de lokala organisationerna finner Harnesk att oviljan att gå i strejk dock skulle kunna förklaras med att arbetarna inte ville riskera sina goda relationer med de lokala arbetsgivarna.

Arbetarrörelsens ställning kring sekelskiftet 1900 berörs även i Ingrid Millbourns artikel ”SAP:s berättelse om kapitalismen och utopin 1889–1920”, som bygger på författarens mångåriga forskning kring socialdemokratien och även innehåller delar av Millbourns intervju med Ernst Wigforss. Millbourn menar att det socialdemokratiska partiets representanter tog starkt intryck av kapitalismen och att de i dess produktionssätt såg ett förebud om den kommande socialismens samhällelighet. Detta ledde även till att de motarbetade den egna rörelsens ställningstagande för Kooperationen eller småbönders jordbruk, eftersom dessa inte följde mönstret för en kapitalistisk, storskalig produktion.

Att även arbetarrörelsens organisationer kan se kapitalismen som potentiellt progressiv uppmärksammas också av Fredrik Holmqvist i ”Svensk vänsterreformism i finansialiseringens epok – Postkeynesianismen som negativ utopi”, där författaren gör ett resonemang om arbetarrörelsens försök att hantera nutidens ekonomiska utmaningar. Holmqvist granskar socialdemokraternas, Vänsterpartiets och LO:s officiella retorik och finner svensk vänsterreformism

idéfattig och inkapabel att möta dagens kapitalistiska utveckling. Mycket av retoriken färgas av föreställningar som grundades i en tid då det rådde större balans mellan en organiserad arbetarklass och kapitalets företrädare.

Kapitalägarnas eget förhållande till arbetarna tematiseras i Pål Brunnströms artikel ”Det rättvisaste är utan tvekan, att personalen i samtliga fabriker ha lika stora förtjänstmöjligheter’ – Moralisk ekonomi i relationen mellan arbetare och kapitalägare”. Genom att undersöka resonemangen i brev mellan Skånska Cementaktiebolagets verkställande direktör och den nyutnämnde arbetsledaren vid cementfabriken i Slite, vill Brunnström utvidga begreppet ”moralisk ekonomi” till att inte bara omfatta arbetarnas föreställningar en viss nödvändig ekonomisk rättvisa, utan även inkludera kapitalägarnas uppfattningar.

I sin artikel ”Historiografiska berättelser om kvinnohistoria och arbetarhistoria” diskuterar Daniel Nyström hur framväxten av kvinnohistoria och arbetarhistoria beskrivs i svensk historiografisk litteratur. Fokus ligger på beskrivningar av startpunkter: när anses kvinnohistoria och arbetarhistoria ha uppkommit och vilka impulsgivare anses finnas bakom denna utveckling? Genom ett par empiriska exempel vill Nyström utmana etablerade föreställningar om dessa forskningens startpunkter. Härmed vill han problematisera historiografi som genre och varför det tenderar att etableras förenklade berättelser om forskningens utveckling och förändring.

I artikeln ”Socialist och kvinna i riksdagsdebatten – Retoriska strategier och litterära grepp hos Agda Östlund 1922–1940”, lyfter Magnus Gustafson fram en av de kvinnor som tog plats i riksdagen efter att kvinnlig rösträtt införts 1921. Gustafson använder både Agda Östlunds anföranden i riksdagen och hennes tidigare agitation för kvinnlig rösträtt för att visa hur hon i sin retorik visserligen anpassade sig efter vad som förväntades av kvinnor, men också utnyttjade detta när hon argumenterade för en socialdemokratisk politik utifrån ett vardagsnära perspektiv som kvinnor antogs ha särskild förståelse för.

Boken avslutas med den engelskspråkiga artikeln “Non-institutionalizable and therefore nonexistent – The discursive construction of female violence affirming extremism in Sweden” av Matilda Renkvist Quisbert. Här undersöks hur den svenska staten konstruerar genus i olika policydokument om våldsamma rörelser. Intresset är särskilt inriktat på framställningen av kvinnor och författaren visar att den diskursiva konstruktionen av kvinnliga våldsverkare i hög grad kännetecknas av avpolitisering och passivisering som därmed förnekar ett kvinnligt politiskt aktörskap.